

пошуку людиною цілісного і злагодженого світогляду, здатного відновити її єдність зі світом і примирити “істину розуму” та “істину серця”. У багатьох його історико-філос. працях знаходиться обґрунтування й реалізацію культурологічний підхід до вивчення історії філософії, що розглядає історико-філос. процес через призму єдності особистісної, логічної і культурно-історичної детермінант розвитку філософії, сфокусованих у творчій філос. індивідуальності. Пов’язані з іменем Г. студії в галузі теорії і методології історії філософії, історико-філос. джерелознавства, античнознавства (зокрема, аналіз софістики як соціокультурного феномену та герменевтичне дослідження історико-філос. аспекту творчості Платона) стали вагомим внеском у розвиток вітчизняної історико-філос. науки. Гіляровська “школа” тлумачення філос. тексту, відзначена філологічною точністю, однаково уважним ставленням до творчої особистості та історико-культурного контексту, дослідницькою сумлінністю й широкою ерудицією цілком виразна в його учнів — В. Зеньковського, Д. Чижевського, П. Блонського, В. Асмуса, Г. Якубаніса.

Твори Г.: Платонизм как основание современного мировоззрения в связи с вопросом о задачах и судьбе философии.— М., 1887; Значение философии.— К., 1888 (укр. переклад у кн.: Ткачук М. Філософія світла і радості: Олексій Гіляров.— К., 1997); Греческие софисты, их мировоззрение и деятельность в связи с общей полит. и культурной историей Греции.— М., 1888; Источники о софистах. Платон как ист. свидетель. Опыт историко-филос. критики.— К., 1891; Гипнотизм по учению школы Шарко и Психол. школы.— К., 1894; Старые поэты в новых русск. переводах. Данте, Боккаччо, Ариост, Сервантес, Байрон. Критический очерк с точки зрения учения о поэзии как выражении вселенского логоса.— К., 1895; Синтез третичной триметил-этилен-молочной кислоты // Журнал Русск. физико-химического общ-ва.— М., 1897; Обзор филос. лит-ры за последние годы.— К., 1898; Что такое философия и что она может и чего не может дать.— К., 1899; Предсмертные мысли XIX века во Франции.— К., 1901; Что нужно читать, чтобы заниматься философией.— К., 1902; Введение в философию.— К., 1907; Пособие по истории новой философии. Лекции.— К., 1914; Руководство к изучению философии.— К., 1916; Философия в ее существе, значении и

истории: В 2 т. — К., 1918—1919; Схема истории философии в освещении ист. материализму // Записки социально-экономического відд. ВУАН.— К., 1926—27.— Т. 2 —6; Розклад політ. та суспільних ідеалів (розділ з кн. “Предсмертні думки XIX ст. у Франції”) // Філософ. і соціол. думка.— 1990.— №6, 7.

Про нього див.: Радлов Э. Л. Русск. работы по истории греческой философии // ЖМНП.— 1890.— №4; Введенский А. И. Рец. на кн.: Гиляров А. Н. Источники о софистах. Платон как ист. свидетель // Ист. обозрение.— 1892.— Т. IV; Козлов А. А. Новейшее исследование о Платоне // ВФ и П.— 1892.— Кн. 11; Липицкий П. И. Речь о философии, произнесенная проф. философии А. Н. Гиляровым 16 янв. 1899 г. // ТКДА.— 1899.— Кн. 1; Його ж. Два конца. По поводу книги “Предсмертные мысли XIX в. во Франции” // ТКДА.— 1901.— №6; Шпет Г. Г. Рец. на кн.: Гиляров А. Н. Руководство к изучению философии // Мысль и слово.— 1922.— №1; Блонский П. П. Мои воспоминания.— М., 1971; Пашкова А. А. Филос. мысль в Киевском ун-те в дооктябрьский период // Филос. науки.— 1984.— №5; Ткачук М. Л. А. Н. Гиляров как историк философии: Автореф. дис. ... канд. филос. наук.— К., 1990; Асмус В. Ф. Философия в Киевском ун-те в 1914—1920 гг. (из воспоминаний студента) // ВФ.— 1990.— №8; Ткачук М. Л. Античнознавчі студії О. М. Гілярова // Київські обрії: історико-філос. нариси.— К., 1997; Його ж. Філософія світла і радості: Олексій Гіляров.— К., 1997 (бібліогр. праць Г.— С. 142—145); Його ж. Київська академічна філософія XIX — поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження.— К., 2000.

Бібліогр.: Ткачук М. Філософія світла і радості: Олексій Гіляров.— К., 1997.— С. 142—145.

М. Ткачук

ГОГОЦЬКИЙ Сильвестр Сильвестрович (05/17.01.1813—29.06/11.07.1889) — філософ, історик філософії. Народився у м. Кам’янці-Подільському в родині священика. Початкову освіту здобув під керівництвом батька — випускника КДА. Після закінчення місцевого духовного училища (1827) і семінарії (1833), де виявив надзвичайні здібності у навчанні, став студентом КДА (1833—37), слухав богословські курси арх. Інокентія (І. Борисова) і філос. лекції І. Скворцова, В. Карпова, О. Новицького, Й. Міхневича. Був залишений в академії викладачем польської мови. Після захисту магістерської дисертації “Критичний огляд вчення римської церкви про видиму главу церкви” здобув ступінь магістра

Сильвестр
Гогоцький

богослов'я і посаду бакалавра (1837). Попри успішну академічну кар'єру — бакалавр німецької мови (1839), бакалавр філос. наук (1842), екстраординарний (1848) і ординарний (1850) професор філософії — Г., схильний до мислення “більш у душі вільно-філософському, ніж віддано-богословському” (Г. Шпет), доклав чимало зусиль, щоб посісти університетську кафедру. Майже 10 років витратив на численні бюрократичні перешкоди і витримав кілька разів усні й письмові іспити з усіх філос. дисциплін, захистив (латиною) ще одну магістерську (“Про характер філософії середніх віків”) і докторську (“Діалектична система Гегеля, її позитивні якості й вади”) дисертації й отримав ступінь доктора філософії (1850) саме тоді, коли філос. кафедри в ун-тах були скасовані. З цієї причини Г. прийняв, звільнившись з академії, щойно створену в Ун-ті Св. Володимира каф. педагогіки (1851). Ординарним професором університетської каф. філософії Г. було призначено аж 1869 р., однак, разом з курсами історії філософії, логіки та психології він і надалі читав педагогіку, доки хвороба очей не змусила його припинити викладацьку діяльність (1886). У 50 — 70-х рр. Г. працював ще у кількох навчальних закладах Києва, (зокрема, читав курси педагогіки в духовній семінарії та училищі граф. Левашової, викладав історію в кадетському корпусі та ін.) Був першим директором, викладачем психології і педагогіки Вищих жіночих курсів у Києві (1878—86). 1862 р. відвідав Берлін, Дрезден, Краків, Лемберг (Львів) з метою вивчення навчально-виховного процесу в німецьких і польських освітніх закладах. Помер у с. Некрашах поблизу Києва. Похований на території Києво-Видубицького Свято-Михайлівського монастиря.

Філософський світогляд Г. зростав як результат критичного переосмислення здобутків західноєвропейського й, особливо, німецького ідеалізму на ґрунті релігійно-православної традиції. Філософські пошуки Г., так само як і О. Новицького, П. Авсенєва, П. Юр-

кевича та ін. мислителів, що зросли в стінах духовно-академічної школи, були спрямовані на розбудову християнсько-православної філософії, спроможну здолати крайнощі раціоналізму та емпіризму у вищій злагоді віри й розуму. Знавець і симпатик ідей Гегеля (хоча й не гегельянець, у власному розумінні), Г. вбачав шлях до такої філософії у синтезі гегелівського вчення з православною ортодоксією, мислячи його в душі “оправославлення” німецького ідеалізму і виявляючи себе, таким чином, прихильником неортодоксального теїзму.

Наукова спадщина Г. містить праці з психології, педагогіки, богослов'я, втім найзначнішим є доробок мислителя у галузі історії філософії. З його іменем пов'язані одні з найперших на східнослов'янському ґрунті вагомих кроків у розбудові теорії, методології, історіографії історії філософії, у ствердженні історії філософії як самостійної наукової дисципліни. Г. належать перші в Росії дисертаційні дослідження, присвячені філософії Канта і Гегеля, а також перший вітчизняний досвід створення філос. енциклопедії (“Філософський лексикон”).

Твори Г.: Критическое обозрение учения римской церкви о видимой главе церкви. — К., 1841; Критический взгляд на философию Канта. — К., 1847; О характере философии средних веков // Современник. — 1849. — №6; Об ист. развитии воспитания у примечательнейших народов древнего мира — К., 1853 (те саме: СПб., 1854); Введение в педагогику // ЖМНП. — 1855. — №4; О развитии чувствительных способностей в педагогическом отношении // Там само. — 1855. — №10; О развитии познавательных способностей в педагогическом отношении // Там само. — 1857. — №3; 4; Филос. лексикон: В 4 т. (5 кн.). — К., 1857—1873; Обозрение системы философии Гегеля. — К., 1860; Два слова о прогрессе // ТКДА. — 1860. — №1; Современность // ТКДА. — 1860. — №2; Педагогическое значение басен Крылова // УИ. — 1868. — №3; Карамзин как моралист и историк. — К., 1870; Введение в историю философии. — К., 1872; О различии между воспитанием и образованием в древние и новые времена. — К., 1874; Филос. словарь или краткое объяснение филос. и других научных выражений, встречающихся в истории философии. — К., 1876; О высшем образовании в применении к женщине. — К., 1878; Философия XVII и XVIII в. в сравнении с философией XIX в. и отношение той и другой к образованию: В 3 вып. — К., 1878—

84; Краткое обозрение педагогики или науки воспитательного образования.— К., 1879 (2-е доп. вид.— К., 1882); Программа психологии: В 2 вып.— К., 1880—81.

Про нього див.: Юркевич П. Д. По поводу статей богословского содержания, помещенных в Филос. лексиконе // ТКДА.— 1861.— №1, 2 (те саме: *Юркевич П. Д.* Филос. произведения.— М., 1990); *Антонович М.* Современная философия // Современник.— 1861.— №2; *Поспехов Д.* Пятидесятилетие ученой деятельности бывшего профессора Киевской духовной академии С. С. Гогоцкого // ТКДА.— 1887.— №12; *Флоринский Н. С.* С. Гогоцкий // Вера и разум.— 1889.— №20; *Колубовский Я.* Материалы для истории философии в России // Вопр. философии и психологии.— 1890.— Кн. 4 (вміщено бібліогр. відомості); *Ткачук М. Л.* Гегелівські впливи у творчості О. Новицького і С. Гогоцького // Спадщина Памфіла Юркевича: світовий і вітчизняний контекст.— К., 1995; *Фицик І. Д.* Про історико-філос. спадщину С. С. Гогоцького // Вісник Київ. ун-ту. Сер.: Філософія. Політологія.— Вип. 23.— К., 1995; *Його ж. С. С.* Гогоцький як історик філософії: Автореф. дис. ... канд. філос. наук.— К., 1996; *Ткачук М. Л.* Київська академічна філософія XIX — поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження.— К., 2000; *Її ж.* Теоретичні і методологічні проблеми історико-філос. знання у спадщині Сильвестра Гогоцького // Наукові записки НаУКМА.— Сер.: Філософія та релігієзнавство.— Т. 19.— К., 2001.

М. Ткачук

ГРОТ Микола Якович (18/30.04.1852 — 23.05/04.06.1899) — філософ, психолог. Син академіка Я. К. Грота, рос. філолога. Народився у Гельсінгфорсі. Закінчив історико-філол. ф-т С.-Петербурзького ун-ту (1871—75), вже у студентські роки, виявивши неабиякі філос. здібності й прагнення присвятити життя “правильній постановці філос. знань у Росії”. Після закінчення ун-ту впродовж року перебував у закордонному науковому відрядженні — вивчав філос. і природничі науки в ун-тах Берліна і Страсбурга. З вересня 1876 р. посів каф. філософії Історико-філол. ін-ту кн. Безбородка в Ніжині (з травня 1880 р. — після захисту в Ун-ті Св. Володимира магістерської дисертації “Психологія почувань в її історії та головних засадах” — ординарний професор), де викладав психологію, логіку, історію філософії, редагував інститутські “Известия”. З вересня 1881 р. протягом року перебуває в науковому відрядженні в Тюбінгені (Німеччина), де,

консультуючись у Г. Х. В. Зігварта, збирає матеріали для докторської дисертації “До питання про реформу логіки”. В лютому 1883 р. після успішного захисту її в Ун-ті Св. Володимира здобуває ступінь доктора філософії. У листопаді того ж року переїздить до Одеси, де посідає філос. кафедру Новоросійського (нині — Одеського) ун-ту. На посаді ординарного професора читає курси з історії філософії та психології, виступає з публічними лекціями, веде активну наукову діяльність. З червня 1886 р. очолює каф. філософії Моск. ун-ту й зосереджує зусилля на організації філос. науки в Росії, вважаючи це справою свого життя. Виступає одним із засновників Моск. Психол. тов-ва (в січні 1887 р. його обирають головою) і ж-лу “Вопросы философии и психологии” (в 1889 р. стає його першим редактором). 1899 р. хронічна хвороба змушує Г. залишити викладання і переїхати до Харків. губ. Помер і похований у с. Кочетці поблизу Чугуєва.

Філософські погляди Г. еволюціонували від позитивізму до метафізики. Позитивістський період творчості Г. (70-і — поч. 80-х рр.) відзначено зосередженістю на психології й розробленні теорії “психічного обороту” як основного факту душевного життя; спробою реформування, на її підставі, логіки; поміркованим утилітаризмом у сфері етики; детермінізмом у розумінні проблеми людської волі. Поступове звільнення Г. від позитивізму у 80-ті рр., що відповідало загальному умонастрою доби, відображено в обґрунтуванні вчення про почуття як здатність безпосереднього проникнення в сутність речей і перетворення його на поняття у всеохопному синтезі всіх даних свідомості. Складаючи сутність філос. пізнання, останнє не тільки засвідчує самотійне значення філософії, а й вимагає розроблення метафізики як її основи. Це переконання Г. втілюється в розгорнутій ним на зламі 80—90-х рр. концепції монодуалізму, що, визнаючи підґрунтям явищ єдину душу світу, стверджує подвійність і невпинну боротьбу двох природних

Микола Грот